

LexicoNordica

Titel:	Från ordlista till ordbok. Utvecklingen av den finsk-svenska ordboken från 1600-talet till idag	
Forfatter:	Birgitta Romppanen	
Kilde:	LexicoNordica 7, 2000, s. 101-118	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Birgitta Romppanen

Från ordlista till ordbok. Utvecklingen av den finsk-svenska ordboken från 1600-talet till idag

The first dictionary containing Finnish as a target language appeared in 1637. It was a general language glossary, of which the source language was Latin.

The interest was now focused on the Finnish language, owing to its status of source language in Juslenius's *Finskt Orda-Boks Försök/Suomalaisen Sana-Lugun Coetus* that was published in 1745. This made the bi- and multilingual dictionaries become descriptive reading comprehension dictionaries of Finnish. With this, the codification of Finnish began, a process, however, that was not carried out until the period 1951–61, during which the monolingual prescriptive dictionary *Nykysuomen sanakirja* was published.

A big step in the change from a Finnish reading comprehension dictionary into a reading comprehension dictionary for Finnish combined with a production dictionary for Swedish was taken in 1908 through Knut Cannelin's *Finskt-svenskt lexikon/ Suomalais-ruotsalainen sanakirja*.

The electronic dictionary that now, in the beginning of the 21st century, is in a phase of strong progress implies a new structural development for the monolingual and bilingual Finnish dictionaries.

1. Inledning

Det är lätt att se paralleller till hur den lexikografiska forskningen i Sverige och Finland samt övriga Norden har sett på tvåspråkslexikografien. De lexikografiska projekt som fått uppmärksamhet och forskningsanslag både i Sverige och i Finland har handlat om enspråkslexikografi (Hannedóttir 1998:70–73). För Finlands del har det rört sig om finsk-finska ordböcker och dialektordböcker på finska och svenska. Den stora forskningsinstitutionen *Forskningscentralen för de inhemska språken* har som ett av sina ansvarsområden ordböcker. Enligt uppgift på Forskningscentralens hemsida i mars 1999 (www.domlang.fi) bedriver Forskningscentralen forskning om och utgivning av enspråkiga finsk-finska ordböcker, dialektordböcker och etymologiska ordböcker. Först i och med det stora finsk-svenska ordboksprojektet 1990–1997, då Forskningscentralen tillsammans med Werner Söderström Osakeyhtiö – WSOY medverkade i det ifrågavarande projektet vaknade forskningsintresset för tvåspråkslexikografien. Tre år efter detta stora projekt pågår en kontinuerlig uppdatering av *Stora finsk-svenska ordboken*.

Den tvåspråkslexikografiska kompetensen har bokförlagen utan uttalad teoretisk forskning haft ansvaret för. Det bör naturligtvis påpekas att de enskilda ordboksredaktörerna i många fall har besuttit mycket gedigna språkvetenskapliga kunskaper, t.ex. professor Knut Cannelin och professor Göran Karlsson, men att även deras arbete mer har byggt på tidigare lexikografisk tradition än på direkt finsk-svensk eller svensk-finsk lexikografisk forskning.

Det kommersiella målet är tydligt ifråga om de elektroniska ordböckerna. Ett flertal dataföretag, som det förefaller utan någon språkvetenskaplig eller lexikografisk kunskap, ger ut s.k. elektroniska ordböcker i förhoppning att ta hem stora vinster.

I min redovisning av den tvåspråkiga finsk-svenska ordboken nedan har jag indelat de olika utvecklingsfaserna tidsmässigt i perioderna: 1637 [1632]–1733, 1745–1835, 1838–1903, 1908–1997. Indelningen är baserad på utgivningsår för ordböckerna och de lexikografiska särdrag som jag har funnit vara typiska för de olika perioderna. Huvudindelningen i perioden före och efter 1745 har jag gjort utgående från vilket språk som är källspråk och vilket eller vilka språk som är målspråk. Tiden före 1745 utgjorde finskan ett målspråk i flerspråkiga ordböcker tillsammans med svenska och tyska medan latin fungerade som källspråk. Fr.o.m. 1745 fick finskan status som källspråk. År 1838 kom den första i modern mening tvåspråkiga ordboken, om vi bortser från ett par tidigare parlörer och ordlistor, med finska som källspråk och svenska som målspråk. Christfrid Gananders ordboksmanuskript från 1786–87 bortser jag också ifrån. Den första läroboksanknutna ordboken kom 1850 och den första reseparlören 1883. Den första finsk-svenska ordboken som kan klassificeras som storordbok var färdig 1880 med en supplementdel publicerad 1886.

2. Perioden 1637 [1632]–1733

Monica Johansson (1997) har i sin avhandling utförligt beskrivit ordbokssituationen i 1600-talets Sverige. Hon har granskat den flerspråkiga latinsk-svensk-tyska ordboken *Dictionarium Latino-Sveco-Germanicum*, också allmänt kallad *Lexicon Lincopense* från 1640. Genom sin avhandling ger Monica Johansson en bild av ordbokssituationen i Sverige-Finland och Norden före 1640 och omnämner bl.a. Ericus Schroderus Upsaliensis flerspråkiga latinsk-svensk-tysk-finska ordbok *Lexicon Latino-Scondicum* från 1637, som är den första ordboken i vilken finska ingår. Johansson noterar även att det inte var

vanligt att ordböcker med nationalspråket som källspråk förekom före 1700-talet.

Under perioden 1637–1733 utgavs ett flertal flerspråkiga ordböcker med finska som målspråk och latin som källspråk. I förteckningen nedan redovisar jag översiktligt de ordböcker som gavs ut med finska som målspråk fram till 1733 med uppgifter om utgivningsår, författare, titel, ingående språk och volymen i form av antalet lemman och sidor.

Förteckning 1. Ordböcker med finska som målspråk 1637–1733

År	Författare	Titel	Språk	Lemman, sidor
1637 ¹	Schroderus, E.	<i>Lexicon Latino-Scondicum</i> ²	latin-svenska-tyska-finska	2400, 73 s.
1644 ³	Okänd	<i>Variarum rerum vocabula latina cum Svetica et Finnonica interpretatione</i>	latin-svenska-finska	121 s.
1644	Sebald, H. ⁴	<i>Formulae puegillum colloqviorum</i> ⁵	latin-svenska-finska	41 s.
1669	Fogel, M.	<i>Nomenclator Latino Finnicus. Serenissimo Cosmo. Magno Etruriæ Principi.</i> (Handskrift)	latin-finska	opaginerad
1678	Florinus, H.	<i>Nomenclatura Rerum brevissima Latino-Sveco-Finnonica.</i> ⁶	latin-svenska-finska	3000, 148 s.

¹ Det har spekulerats om en första upplaga 1632 och att denna skulle vara försvunnen (Hanho 1947:271; Nuutinen 1997:IX; Pipping 1856–1857:12). Enligt Setälä (1898:316) är det fråga om en felskrivning av året som har överförts från Lindbloms ordbok *Lexicon latino-suecanum* 1790. I denna ordboks förord finns året 1632 angivet som utgivningsår för *Lexicon Latino-Scondicum* (opaginerat förord: kapitel *Latinska och svenska lexica, utgivna i Sverige och af Svenske Författare*).

² *Lexicon latino-scondicum 1637. Utgivet med alfabetiska register över de svenska och de finska orden* av Bengt Hesselman år 1941. Det finska registret på 13 sidor är utarbetat av Valter Jansson, Uppsala.

³ Upplagor med latin-svenska: 1538 Stockholm, 1574 Rostock, 1579 och 1597 Stockholm, 1607 Rostock, 1622 Lübeck, 1630 Riga, 1637 Stockholm. Upplagor med latin-svenska-finska: 1644, 1658, 1668.

⁴ Heyden Sebald anges som författare för den latinska delen av Haltsonen (1959: 473–474) och Hannesdóttir (1998:19). Författaren till den svenska och finska dialogen är okänd.

⁵ Upplagorna 1574, 1579, 1596, 1622 och 1638 innehåller latin-svenska. Finskan finns med i upplagorna 1644, 1658[1659] och 1668 utgör bilaga till *Variarum rerum vocabula latina cum Svetica et Finnonica interpretatione* från samma år.

⁶ Upplagan år 1678 är utgiven som faksimil 1978 med finskt index av Riitta Suho-nen. Ordboken har dessutom utkommit 1683.

1686	Okänd	<i>Lexicon pentaglotton</i> ⁷	latin-grekisk-svenska-tyska-finska	
1695 ⁸	Florinus, H.	<i>Vocabularium Latino-Sveco-Germanica-Fennicum. En kort Orde-Book på Latin/Svenska/ Tyska och Finska. Yxi Lyhykäinen Sana-Kirja</i>	latin-svenska-tyska-finska	3000, 239 s.
1733 ⁹	Okänd	<i>En Nyttig och Tydelig Anwisning Til Svenska och Finska Språk</i>	svenska- finska	12 s.

Ordböckerna i Förteckning 1 innehåller med ett undantag latin som källspråk och flera språk som målspråk fram till 1733. Fogels ordbok från 1669 utgör ett undantag där bara två språk förekommer: latin och finska. Denna ordbok finns dock bara i manuskriptform, varför den inte kan ha haft någon större spridning.

I Ericus Schroderus *Lexicon Latino-Scondicum* från 1637 är den lexikografiska grundstrukturen för ordlistor och ordböcker med finska som målspråk etablerad. Den visar flera lexikografiska insikter hos Schroderus, som även dagens lexikografer måste ta ställning till i sitt arbete. Ordboken visar vilka lexikografiska problem redaktören har haft vid bl.a. lemmaselektionen och den lexikografiska strukturen. Genom jämförelser med dagens ordböcker finner vi att ordboken har lyckats avgränsa ett centralt lemmamaterial för latin och att mycket av ordbokens finska ekvivalenter har gått i arv som lemman till Lönnrots ordbok mot slutet av 1800-talet och till ordböcker på 1990-talet. Ordboken är i första hand en receptionsordbok och ett läromedel för latinet. Enligt samstämmiga bedömningar är denna till volymen begränsade ordbok ett värdefullt verk för den språkvetenskapliga och lexikografiska forskningen både i Sverige och i Finland.

Genom *Variarum rerum vocabula latina cum Svetica et Finnonica interpretatione* (1644) hade den finska ordbokstraditionen en direkt koppling till den latinsk-tyska ordbokstraditionen. *Variarum rerum vocabula* fortsatte enligt samma lexikografiska struktur som hade etablerats i Schroderus ordbok.

3. Perioden 1745–1835

⁷ Försvunnen enligt förordet till Christfrid Ganander (1997:IX).

⁸ Ordboken har utkommit 1695, 1708, 1733.

⁹ Osäkert om första upplagan har kommit ut detta år. Däremot har den utkommit [1733], 1772, 1776, 1782, 1784, 1788, 1799, 1820, 1829.

Lena Rogström (1998) har i sin avhandling behandlat Jacob Serenius engelsk-svenska ordböcker från 1734–1757: *Dictionarium Anglo-Svethico-Latinum* (1734), *Dictionarium Suethico-Anglo-Latinum* (1741) och *English and Swedish Dictionary* (1757). Rogström har bl.a. studerat ordböckerna ur aspekten "ordpar" där svenska i det ena fallet är källspråk och i det andra målspråk, hur typologin för de olika ordböckerna påverkat formen och innehållet på det svenska ordförrådet samt på vilket sätt den svensk-engelska ordboken är en vändning av den engelsk-svenska ordboken. I jämförelse med tidigare ordböcker avviker Serenius ordböcker från det som varit rådande ifråga om innehållet. Ett undantag är dock *Lexicon Lincopense* (1640), där ordböckerna eller ordlistorna består av ordlistor avsedda för skolor och för religiösa behov. Serenius riktar sig till en annan målgrupp genom att hans ordböcker innehåller bl.a. terminologi för skeppsbyggnad. Första ordboken lär ha skrivits i England, varför påverkan från engelsk lexikografisk tradition torde vara tydlig (Rogström 1998:1–5).

Under perioden 1745–1835 utgavs ett flertal två- och flerspråkiga ordböcker med finska som källspråk och svenska som ett av målspråken. Ordböckerna presenteras nedan i ett svensk-finskt lexikografiskt diakroniskt perspektiv i Förteckning 2.

Förteckning 2. Ordböcker med finska som käll- och/eller målspråk 1745–1835

År	Författare	Titel	Språk	Lemman, sidor
1745	Juslenius, D.	<i>Finskt Orda-Boks Försök/ Suomalaisen Sana-Lugun Coetus</i> ¹⁰	finska- latin- svenska	16.000, 457 s.
1770	Porthan, H.G.	<i>Lisäyksiä Suomalaisen Sana- Lugun Coetukseen</i> ¹¹	finska- latin- svenska	229 s.
1772 12	Okänd	<i>Muutamia Kanssa-Puheita, Några Samtal</i>	finska- svenska	14 s.
1786– 1787	Ganander, C.	<i>Nytt Finskt Lexicon</i> (manuskript) ¹³	finska- latin- svenska	35.122 1174 s ¹⁴

¹⁰ Utgavs som faksimil 1968.

¹¹ Utgavs som faksimil 1968.

¹² Har utkommit 1772, 1773.

¹³ Utgavs i manuskriptfaksimil 1937–40 och i redigerad form 1997.

1775–1792, 1796–1836	Kreander, S. – Canstrén, J.	<i>Lisäyksiä Jusleniuksen Sana-Lugun Coetukseen</i> ¹⁵	finska- latin- svenska	4500, 142 s.
1823–1826	Renvall, G.	<i>Suomalainen Sana-kirja</i> ¹⁶	finska- latin- tyska	22.000, 695 s.
1827	Wirénius, G.W.	<i>Lyhykäinen suomen ja ruotsin kielinen sana kirja</i>	finska- svenska	56 s.
1826–1835	Ahlsman, J.	<i>Mitt = Försök, till Svenska = Språkets Kännedom. – Minun = Koetuxeni, Ruotsinkielien Tundemisehen</i> ¹⁷	svenska- finska	10.000, 302 s.

Under perioden 1745–1835 tillkom nya inslag i den finska lexikografiska traditionen. Det blev ett klart trendbrott inom den finska lexikografien i början av 1740-talet, då latinet förlorade sin ställning som dominerande källspråk och blev till målspråk. Nationalspråken fick källspråksstatus både i Finland och i Sverige. Då utkom bl.a. Daniel Juslenius *Finskt Orda-Boks Försök/Suomalaisen Sana-Lugun Coetus* (1745) med finska-latin-svenska och Jacob Serenius *Dictionarium Suethico-Anglo-Latinum* (1741) med svenska-engelska-latin.

Denna övergång för finskans del från målspråk till källspråk sammanhängde med en allmän efterfrågan på kunskaper i finska för en växande svensk tjänstemannagrupp i Finland och ett växande intresse för finska språket i stort. Källspråksstatus innebar för finskan även att ordboken övergick till att bli en deskriptiv ordbok där finskan sattes i fokus.

¹⁴ Lemma- och sidantalet är redovisat enligt den redigerade upplagan 1997.

¹⁵ Utgavs 1917 av A.V. Koskimies. Före 1917 fanns anteckningarna som handskrivna tilläggsblad till Juslenius ordbok 1745. Tillkomsten av tilläggsanteckningarna *Lisäyksiä Jusleniuksen Sana-Lugun Coetukseen* kan enligt Koskimies förord 1917 *Alkulause* s. III–XVII för Kreanders del dateras till perioden 1775–1792 och för Canstréns del till perioden 1796–1836.

¹⁶ Ordboken har medtagits p.g.a. att den har fått utgöra huvudbasen för Helenius *Suomalainen ja ruozalainen sanakirja* 1838, trots att den saknar svenska som ingående språk.

¹⁷ Handskrift. Fullständigt namn: *Mitt = Försök, till Svenska = Språkets Kännedom. – Minun = Koetuxeni, Ruotsinkielien Tundemisehen. – Beställd af Jacob Ahlsman Ambulatoriska Barna = Läraren. För K.H.S-s Medalj. Kirjoitettu Pöytiön Pitäjäsä ja Juotolan Kyläsä Wuonna 1835.* (Kajanti 1939:254–258). Handskriften upptäcktes enligt Kajanti (1939:255) av läraren Ilmari Sippola, vars dödsbo förvarade handskriften 1939. Titelbladet och ett uppslag av ordboken är avbildat i tidningen *Helsingin Sanomat* 1938 nummer 343, s. 4.

Gananders *Nytt finskt lexicon* (1786–87) i manuskript anses bland forskare allmänt vara av stort värde för forskningen inom finsk språkvetenskap (Hormia 1961:24, 114–115). Lexikografiskt har den bidragit ytterligare till en stabilisering av artikelstrukturen och den lexikografiska formen för den två- eller flerspråkiga finska ordboken. Gananders ordboksmanuskript tillförde centralt lexikografiskt material till senare tids ordböcker och utgjorde således ett viktigt steg i utvecklingen av den finska ordbokstraditionen. Renvalls ordbok förde traditionen vidare (Hormia 1961:112).

Lexikografiskt övergick ordlistorna till att bli ordböcker i vår mening genom manuskriptet till Gananders ordbok, som inte nådde den breda allmänheten förrän på 1940-talet. Ordbokstraditionen fördes emellertid vidare genom att manuskriptet var tillgängligt för 1800-talets lexikografiska arbeten. De tvåspråkiga eller flerspråkiga ordböckerna hade som huvudmål att beskriva och kodifiera finskan och i första hand vara receptionsordböcker för finskan och i andra hand produktionsordböcker för svenska.

4. Perioden 1838–1903

Anna Helga Hannesdóttir (1998) har i sin avhandling undersökt H. Spegels *Glossarium-Sveco-Gothicum* (1712), Sahlstedts *Swensk Ordbok* (1773), Kindblads *Ordbok öfver Swenska Språket* (1840[–41]) och Almqvists *Ordbok öfver svenska språket* (1842[–44]). Hon har undersökt den svenska lexikografiska traditionens utveckling från 1700-talets början till mitten av 1800-talet. Likaså beskriver hon dessa ordböcker med avseende på ordböckernas struktur och innehåll. Under 1740-talet fick nationalspråken en starkare ställning även inom lexikografin genom byte av källspråk. Hannesdóttir har undersökt svenskans roll som källspråk i dessa ordböcker ifråga om den lexikaliska beskrivningen (ordklasstillhörighet, böjning, betydelse och bruk etc.). Hon anser att traditionen är fullt utvecklad i Dalins *Ordbok öfver svenska språket* (1850–53[–55]). Hannesdóttir ser även funktionsindelningen mellan latin och svenska som inträffade under 1600- och 1700-talet som ett led i en omfattande språkplanering: norm och kodifiering av normen (Hannesdóttir 1998:4, 11).

Noreen (1903:313) noterar att inget lexikon över finlandismer i nysvenskan fanns mot slutet av 1800-talet. Som källor för finlandismer anger han i Finland utgivna ordböcker från svenska till något annat språk. I denna förteckning omnämns bl.a. D.E.D. Europæus *Svenskt-finskt handlexikon* (1852), F.F. Ahlmans *Svenskt-finskt lexikon*, tredje

tillökade upplagan av K. Forsman (1885) och Hahnsson m.fl. *Svenskt-finskt lexikon* (1884–99).

Under perioden 1838–1903 utgavs ett flertal tvåspråkiga och flerspråkiga ordböcker med finska som källspråk och svenska som mål-språk. Ordböckerna presenterar jag i ett svensk-finskt lexikografiskt diakroniskt perspektiv i Förteckning 3 (se nästa sida).

Under denna period utkom även flerspråkiga ordböcker med ryska och tyska, förutom svenska och finska. De flerspråkiga ordböckerna fortsatte att komma ut parallellt med de rent tvåspråkiga finsk-svenska och svensk-finska ordböckerna, som med sin tvåspråkighet utgjorde ett nytt inslag i ordboksutgivningen. Ordböcker i båda riktningarna i samma band, dvs. finska som källspråk och finska som målspråk, började ges ut när Helenius *Suomalainen ja ruozalainen sana-kirja, Finsk och svensk samt svensk och finsk ord-bok* såg dagens ljus 1838. Nästa stora milstolpe noteras 1867¹⁸ genom Lönnroths stora *Finskt-svenskt lexicon*.

*Förteckning 3. Ordböcker med finska som käll- och/eller målspråk
1838–1903*

År	Författare	Titel	Språk	Lemman, sidor
1838	Helenius, C.	<i>Suomalainen ja ruozalainen sanakirja</i>	finska-svenska	17.500, 794 s.
1838	Helenius, C.	<i>Svensk-finsk ordbok</i>	svenska-finska	8300, 337 s.
1845 ¹⁹	Sanmark, C.A.	<i>Den Lilla Swenska och Finska Tolken. Ruotsalainen ja Suomalainen Kielikirja</i>	svenska-finska	15 s.

¹⁸ Ordboken började utges i häftesform 1867. Första delen, Del I, var klar i sin helhet 1874, andra delen, Del II 1880 (Hakulinen 1967:102).

¹⁹ Utgavs 1845, 1852.

1850 ²⁰	Lilius, A.	<i>Suomenkielinen Lukemisto, Sanakirja</i> ²¹	finska-svenska	5400, 84 s.
1853	Europeus, D.E.D.	<i>Svenskt-finskt handlexikon</i>	svenska-finska	35.650, 713 s.
1860	Eurén, G.E.	<i>Finsk-svensk ordbok</i>	finska-svenska	3700, 482 s.
1860	Lilius, A.	<i>Suomenkielinen Lukemisto, Sanakirja</i> utökad.	finska-svenska	7300, 129 s.
1865 ²²	Ahlman, F.	<i>Svenskt-finskt lexikon</i>	svenska-finska	48.000, 971 s.
1873	Ahlqvist, A.E.	<i>Uusi Suomalainen lukemisto Suomalais-Ruotsalaisen Sanakirjan kanssa. Lyselöitä varten</i> ²³ <i>Finsk-svensk ordbok, skolordbok</i>	finska-svenska	7 000, 84 s.
1874	Ahlman, F.	<i>Svensk-finsk ordbok</i> <i>Finsk-svensk ordbok</i>	svenska-finska finska-svenska	30.000, 881 s. 28.000, 574 s.
1874 ²⁴	Ahlman, F.	<i>Finsk-svensk ordbok</i>	finska-svenska	28.000, 574 s.
1874	Lönnrot, E.	<i>Finskt-svenskt lexicon del I</i>	finska-svenska	101.000, 1120 s.
1879 ²⁵	Ahlman, F.	<i>Svensk-finsk skoltolk</i>	svenska-finska	2500, 84 s.
1880	Lönnrot, E.	<i>Finskt-svenskt lexicon del II</i>	finska-svenska	97.000, 1083 s.
1883	Perfonnes, N.	<i>Kieli-kirja. Svensk och finsk Parlör för Resande i Finland.</i>	svenska-finska	15 s.
1885	Ahlman, F. (red. K. Forsman)	<i>Svensk-finsk ordbok</i>	svenska-finska	50.000, 1019 s.
1886	Kallio, A. H.	<i>Supplement till Elias Lönnrots Finskt-svenskt lexicon</i>	finska-svenska	21.000, 212 s.

²⁰ Utgavs 1850, 1860. Upplagan av *Suomalainen lukemisto* från 1871 saknar ordlista.

²¹ En textbok med texter på finska och en ordbok som bilaga.

²² Utgavs 1865, 1872.

²³ Min översättning: Ny finsk läsebok med finsk-svensk ordbok för lycéer.

²⁴ Ordboken gavs ut i två upplagor utan redigeringar under 1874.

²⁵ Utgavs 1879, 1893.

1887	Nordlund C.F. Jännes. A.	<i>Svenskt-finskt handlexikon</i> (skoluppl) <i>Svensk-finsk ordbok</i>	svenska -finska	35 000, 587 s. 20 000, 338 s.
1890	Ahlman, F.	<i>Svensk-finsk skoltolk</i>	svenska -finska	19 200, 320 s.
1889	Nordlund, C.F. Cannelin, K	<i>Finskt-svenskt handlexikon</i> (skoluppl) <i>Suomalainen lukemisto</i> <i>suomalais-ruotsalaisine</i> <i>sanastoineen</i> ²⁶	finska- svenska	53 000, 652 s. 3 000, 81 s.
1894	Cannelin, K Ahlman, F.	<i>Finsk-svensk ordbok</i> <i>Svensk-finsk skoltolk</i>	finska- svenska svenska -finska	6 000, 165 s. 2 500, 84 s.
1896	Ahlman, F. Hallstén, I.– Lilius, L.	<i>Svensk-finsk skoltolk</i> <i>Svensk-finsk ordbok för</i> <i>hemmet.</i>	svenska -finska	2 500, 84 s. 9 000, 160 s.
1898	Ahlman, F.	<i>Svensk-finsk skoltolk</i>	svenska -finska	2 500, 84 s.
1884– 99	Hahnsson, J. A. m.fl.	<i>Svensk-finskt lexikon</i> ²⁷	svenka- finska	87 000, 1 155 s.
1903	Cannelin, K	<i>Finsk-svensk ordbok</i>	finska- svenska	19 200, 320 s.

Ordlistor som bilaga till läroböcker och ordböcker för resande (parlörer, reseordböcker) var ett par nya ordbokstyper som introducerades på marknaden under denna period. De finsk-svenska och svensk-finska parlörerna fram till slutet av 1800-talet består strukturellt av två huvudtyper: den ena parlörstypen består av enbart dialoger, den andra innehåller ämnesvis uppdelade ordlistor, dialoger och korta grammatiska anvisningar för finska språket. Bland målgrupperna kan vi se studerande, tjänstemän och, mot slutet av 1800-talet, resenärer. Parlörerna har dels ett pedagogiskt syfte i språkundervisningen, dels ett praktiskt syfte i kommunikationen mellan tjänstemän och tjänstefolk alternativt en svenskspråkig resenärs behov till kommunikation under sin resa i Finland.

Latinets roll minskade successivt, bl.a. genom att de latinska ekvivalenterna försvann, metaspråket (förutom för de grammatiska uppgifterna och visst fackspråk) och förordet började skrivas på

²⁶ En textbok med finska fack- och skönlitterära texter och en finsk-svensk ordlista.

²⁷ Medverkande redaktörer: Heikki Paasonen, August Herman Kallio, Knut Cannelin. Ordboken kom ut i häftesform 1884, 1888, 1899.

svenska och finska. Svenskan behöll sin primära metaspråkliga roll både i form av ekvivalenter (de svenska ekvivalenterna kunde uppfattas som metaspråkliga beskrivningar för finska lemman) och i form av rent metaspråk. Lemmaantalet och exempelsatserna ökade kontinuerligt i antal för varje ny ordbok och fick sin största volym genom Lönnrots *Finskt-svenskt lexicon* (1874–1880). Ytligt sett förefaller ordböckerna från 1745 till och med Cannelins *Finsk-svensk ordbok* 1903 vara flerspråkiga alternativt tvåspråkiga ordböcker med finska som källspråk, men vid en djupanalys visar det sig att dessa egentligen är ordböcker för beskrivning av finska språket. De utgör en form av receptionsordböcker eller inlärningsordböcker för finskan.

Kodifieringen av finska hade påbörjats i mitten av 1700-talet och tog fart genom Gananders ordbok (1786–1787) och fick ytterligare ny näring genom Lönnrots ordbok (1874–1880), som utgjorde ett viktigt led i utvecklingen av finskan under 1900-talet.

År 1889 gav Knut Cannelin ut en finsk-svensk ordbok, som kan karakteriseras som en ordlista och utgör en bilaga till *Suomalainen lukemisto*²⁸. Dess omfång var mycket litet, men ordbokens lemman och ekvivalenter kom att utgöra basen i en lång serie av Cannelin redigerade finsk-svenska och svensk-finska ordböcker som kom ut under 1900-talet.

5. Perioden 1908–1997

Perioden 1908–1997 karaktäriserades av stora samhälleliga och tekniska omvälvningar. Under perioden inföll två världskrig och ett inbördeskrig i Finland. Skolväsendet genomgick omstruktureringar, resandet till utlandet ökade och emigrationen från Finland tog fart efter andra världskriget. Ordboksutgivningen ökade kraftigt från 1930-talet. Den första stora utgivningstoppen vad gäller antalet titlar inföll under åren 1870–1890, nästa period inleddes på 1930-talet, och nådde sin kulmen på 1990-talet. För närvarande kan vi se en mycket stark teknisk och strukturell utvecklingsfas för den elektroniska ordboken.

Gustaf Cannelin (1815–1885), Knut Cannelin (1869–1938) och Aulis Cannelin (1896–1960) var tre ordboksredaktörer från samma familj som haft stor betydelse för den finsk-svenska och svensk-finska lexikografins utveckling sedan mitten av 1800-talet. Gustaf Cannelin medverkade i Lönnrots redaktion, sonen Knut redigerade ordböcker

---

²⁸ En läsebok med finska texter.

från slutet av 1800-talet till 1930-talet och Knuts son Aulis förde traditionen vidare efter honom.

De finsk-svenska ordböckerna fram till 1903 hade i första hand varit deskriptiva receptionsordböcker för finskan. Cannelins *Finskt-svenskt lexikon/Suomalais-ruotsalainen sanakirja* från 1908 innebar emellertid en övergång från receptionsordböcker för finska till produktionsordböcker för svenskan. Denna ordbok utgör en inledning till en strukturellt sett ny ordbokstradition som fortsätter fram till de elektroniska ordböckerna på 1990-talet.

Först genom Cannelins *Finskt-svenskt lexikon* 1908 kunde användaren börja använda den finsk-svenska ordboken för produktion av texter på svenska. Metaspråket för lemman och ekvivalenter blev finska, de svenska ekvivalenterna fick böjningsändelser och valensuppgifter; alla exempelsatser fick översättningar till svenska. Förordet och bilagorna skrevs på finska. Lemmana behöll emellertid sina gamla former med de etablerade böjningsformerna för finskan. De finsk-svenska ordböckerna hade således kvar sitt deskriptiva drag för finskan men fick nya inslag för svenskan. I ordböckerna fr.o.m. 1908 börjar vi se en dubbelhet i strukturen: den finsk-svenska ordboken var avsedd att på samma gång vara en receptionsordbok och en produktionsordbok. Denna dubbelhet har förstärkts genom nya morfologiska informationskategorier för finskan i senare upplagor av Cannelins ordböcker fram till 1976, i *Stora finsk-svenska ordboken* 1997 och i dagens elektroniska ordböcker. Målgruppen har blivit användare som inte längre behöver ha kunskaper i svenska. Vi fick sålunda ett trendbrott och en i lexikografisk mening ny typ av ordböcker fr.o.m. 1908: produktionsordböcker för produktion av texter på svenska. Vissa ansatser till denna övergång kan ses redan i Cannelins *Finsk-svensk ordbok* 1903, i vilken metaspråket för ekvivalenterna är finska.

Det hade sedan 1867 närts planer på att skriva en finsk-finsk ordbok. Tanken konkretiserades av E.N. Setälä 1896, då han lade fram ett förslag till en finsk-finsk ordbok för Finska litteratursällskapet. Beslut om redigering av en enspråkig ordbok fattades av riksdagen 1927 (Hakulinen 1930:273, Cannelin m.fl. 1928:354). År 1929 kunde undervisningsministeriet bevilja ett anslag för det finsk-finska ordboksprojektet *Nykysuomen sanakirja*²⁹ som kom ut under åren 1951–1961 i sex delar. En uppdatering, *Suomen kielen perussanakirja*³⁰, utkom 1990–1994 i tre delar i tryckt version.

---

²⁹ Min översättning: Nufinsk ordbok.

³⁰ Min översättning: Finsk basordbok.

6. Sammanfattning

Under perioden 1637–1733 utgavs åtskilliga flerspråkiga ordböcker med finska som målspråk och latin som källspråk. Många av dessa ordböcker bestod av allmänna flerspråkiga ordlistor och olika typer av parlörer. Parallellt med ordboksarbetet pågick även olika grammatikaliska och språkvetenskapliga arbeten i finskan. Den ur lexikografisk synvinkel intressantaste ordboken var den första finska ordboken *Lexicon Latino-Scondicum* (1637) som var redigerad av Ericus Schroderus.

Från 1745 kom deskriptiva finska ordböcker inom ramen för de flerspråkiga genom Juslenius *Finsk Orda-Boks Försök/Suomalaisen Sana-Lugun Coetus* 1745 och Gananders *Nytt finskt lexicon* (1786–87) och inom ramen för de tvåspråkiga ordböckerna fr.o.m. Helenius *Suomalainen ja ruozalainen sana-kirja, Finsk och svensk samt svensk och finsk ord-bok* 1838 via Lönnrots *Finskt-svenskt lexicon* (1874–1880) fram till Cannelins *Finsk-svensk ordbok* 1903. Tvåspråkiga finsk-svenska produktionsordböcker uppträdde från och med 1908 parallellt med de deskriptiva ordböckerna, som övergick till att bli helt enspråkigt finsk-finska deskriptiva och normativa ordböcker fr.o.m. *Nykysuomen sanakirja* (1951–1961). Samtidigt bröts traditionen med de tvåspråkiga deskriptiva ordböckerna för svensktalande.

Litteratur

Ordböcker

- Ahlman, Ferd[inand] 1865, 1872, 1885: *Svenskt-finskt lexikon*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Ahlman, Ferd[inand] 1874: *Ruotsalais-Suomalainen ja Suomalais-Ruotsalainen sanakirja*. I–II. Helsinki: G. W. Edlund.
- Ahlman, Ferd[inand] 1879: *Svensk-finsk skoltolk*. Helsinki: G.W. Edlund.
- Ahlqvist, Aug. 1873: *Uusi Suomalainen lukemisto Suomalais-Ruotsalaisen Sanakirjan kanssa. Lyselöitä varten*. ('Ny finsk läsebok med en finsk-svensk ordbok för lycéer'.) Helsinki: J.C. Frenckellin ja Pojan tykönä.

- Ahlsman, Jacob 1826–1835: *Mitt = Försök, till Svenska = Språkets Kännedom. – Minun = Koetuxeni, Ruotsinkielen Tundemisehen – Beställd af Jacob Ahlsman Ambulatoriska Barna = Läraren. För K.H.S-s Medalj. Kirjoitettu Pöytiön Pitäjäsä ja Juotolan Kyläsä Wuonna 1835* (Handschrift).
- Almqvist, C.J.L. 1842[–44]: *Ordbok öfver Svenska Språket i dess närvarande skick*. Örebro: N.M. Lindhs Boktryckeri.
- Cannelin, Knut 1889: *Suomalainen lukemisto suomalais-ruotsalaisine sanastoineen*. ('Finsk läsebok med en finsk-svensk ordlista.') Porvoossa: Werner Söderstömin kirjapainossa.
- Cannelin, Knut 1894: *Finsk-svensk ordbok/Suomalais-ruotsalainen sanakirja*. Andra tillökade upplagan. Borgå: Werner Söderström.
- Cannelin, Knut 1903: *Suomalais-ruotsalainen sanakirja/Finsk-svensk ordbok*. Tredje tillökade upplagan. Borgå: Werner Söderström.
- Cannelin, Knut 1908: *Finskt-svenskt lexikon/Suomalais-ruotsalainen sanakirja*. Porvoo: WSOY.
- Dalin, 1850–53[–55]): *Ordbok öfver svenska språket*. Stockholm: Joh. Beckmans Boktryckeri.
- En Nyttig och Tydelig Anwising Til Swenska och Finska Språket, [...] Yxi Hyödyllinen ja selkeä Johdatus Ruotzin ja Suomen kielehen, [...].* [1733], 1772, 1776, 1782, 1784, 1788, 1799, 1820, 1829. Stockholm: Kongl. Finska Boktryckeriet hos Johan Arvid Carlbohm.
- Eurén, Gustaf Erik 1860: *Suomalais-ruotsalainen sanakirja/Finsk-Svensk Ordbok*. Tavastehus: G.E. Eurén.
- Europæus, David Emanuel Daniel 1853: *Svenskt-Finskt handlexikon. Ruotsalais-Suomalainen Sanakirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 16. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Florinus, Henricus 1678, 1683: *Nomenclatura rerum brevissima, Latino-Sveco-Finnonica*. [...]. Aboae.
- Florinus, Henricus 1695, 1708, 1733: *H.F. Vocabularium latino-sveco-germanico-finnonicum, [...] En kort Orde-Book på latin/Svenska/Tyska och Finska [...] Wörter-Buch Latinisch/Schwedisch/Deutsch und Finnisch/Gantz kurz [...]*Yxi Lyhykäinen Sana-Kirja Latiana/Ruotzin/Saxan ja Suomenkielellä [...].Tryckt hos Johann Billingsley.
- Fogel, Martin 1669: *Nomenclator Latino Finnicus. Serenissimo Cosmo. Magno Etruriæ Principi*. (Handschrift). Hamburg.
- Ganander, Christfrid (1787) 1997: *Nytt finskt lexicon*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

- Ganander, Christfrid (1787) 1937–1940: *Uusi suomen sanakirja*. "Tutkimuslaitos Suomen Suvun" julkaisuja II. Faksimiltryck av Christfrid Gannaders manuskript *Nytt Finskt lexicon*, färdigställt 1786–1787. Porvoo – Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Grubb, Nicolaus [Nils]/Petri Gothus Jonas 1640: *Dictionarium latino-sveco-germanicum* [...]. Lincopiae: Christopherus Güntherus. A-CVI fols.
- Hahnsson, J.A., A.H. Kallio, H. Paasonen & K. Cannelin 1884–99: *Ruotsalais-Suomalainen sanakirja. Svenskt-Finskt Lexikon*. Helsingissä.
- Henrik Florinus Nomenclatura. Näköispainos Henrik Florinuksen vuonna 1678 painetusta latinalais-ruotsalais-suomalaisesta sankirjasta* 1976: Jälkisana: Riitta Suhonen. *Sanahakemisto*. Pieksämäki.
- Juslenius, Daniel 1745: *Suomalaisen Sana-Lugun Coetus*. [...] *Fennici Lexici Tentamen* [...] *Finsk Orda-Boks Försök* [...]. Stockholm: Lars Salvius.
- Jännes, Arvi 1887: *Svensk-finsk ordbok/Ruotsalais-suomalainen sanakirja*. Porvoo: Werner Söderström.
- Kallio, A.H. 1886, 1930, 1958: *Lisävihko Elias Lönnrotin Suomalais-Ruotsalaiseen Sanakirjaan*. ('Supplement till Elias Lännrots Finskt-svenskt lexicon.') Porvoo och Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kindblad, K.E. 1840[–41]: *Ordbok öfver Swenska Språket*. Stockholm: P.A. Nordtedt & Söner.
- Kreander, Salomon/Juhana Canstrén 1917: *Lisäyksiä Jusleniuksen Sana-Lugun Coetukseen*. ('Tillägg till Juslenius *Finskt Orda-Boks Försök*.) Julk. A.V. Koskimies. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapaino Osakeyhtiö.
- Lexicon pentaglotton* 1686.
- Lilius, Aukusti 1850, 1860: *Suomenkielinen Lukemisto, Sanakirja*. ('Finsk läsebok. Ordbok'.) Turussa: I.W. Lilljan kirjapainossa.
- Lindblom, Jacob Axelsson 1790: *Latinska och svenska lexica, utgivna i Sverige och af Svenske Författare. : Förord till Lexicon-svecanum. Latinsk och svensk ord-bok*. [...]. Uppsala: Joh. Edman. (Opagine-rat förord)
- Lönnrot, Elias 1880, 1930, 1958: *Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja/Finskt-svenskt lexikon*. Del I A–M, Del II N–Ö. Porvoo och Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Muutamia Kanssa-Puheita* [...]. *Några Samtal* [...] 1773. Stockholm: Kongl. Finska Boktryckeriet hos Johan Arvid Carlbohm.

- Nordlund, C.F. 1887: *Suomalais-ruotsalainen käsisanakirja*. ('Finsk-svensk handordbok'.) Koulupainos. 'Skolupplaga'. Helsingfors: Holms förlag.
- Nykyssuomen sanakirja*. ('Nufinsk ordbok'.) 1–6 (1951–1961). Valtion toimeksiannosta teettänyt Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Porvoo: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Perfonnes, N. 1883: *Kieli-kirja. Svensk och finsk Parlör för Resande i Finland. Opastaja Suomen maassa matkustawille kaikkein tarpeellisimpia Ruotsiksi ja Suomeksi puhelemaan*. Chr. Barck'in kirjapainossa.
- Porthan, Henrik Gabriel (1770) 1968: *Lisäyksiä Suomalaisen Sana-Lugun Coetukseen*. ('Tillägg till Juslenius *Finskt Orda-Boks Försök*'.) Helsinki.
- Renvall, Gustav 1826: *Suomalainen Sana-kirja. Lexicon linguae finnicæ, cum interpretatione duplici copiosiore latina, brevior germanica*. Auctore Gustavo Renvall. Aboæ, Typis Frenckellianis. MDCCCXXVI.
- Sahlstedt, A.M. 1773: *Swensk Ordbok*. Stockholm: C. Stople.
- Sanmark, C.A. 1845, 1852: *Den Lilla Svenska och Finska Tolken. Ruotsalainen ja Suomalainen Kielikirja*. Turussa: J.C. Frenckelin ja pojan kirjapainossa.
- Schroderus, Ericus 1637: *Lexikon latino-scondicum, quo quatuor celebriores totius Europæi linguae atq; Idiomata orbis, scilicet Latinum, Suecicum, Germanicum & Vendicum seu Finnonicum*, [...]. Holmiae Sueonum: Henrik Kayser.
- Sebald, Heyden 1644, 1658[59], 1668: *Formulae puerilium Colloquiorvm*. Stockholmiae Per Ignatium Mevrervm.
- Serenius, J. 1734: *Dictionarium Anglo-Svethico-Latinum*. Hamburg.
- Serenius, J. 1741: *Dictionarium Suethico-Anglo-Latinum*. Stockholm.
- Serenius, J. 1757: *English and Swedish Dictionary*. 2 uppl. Herg och Stenbro.
- Spegel, Haqvin (1712). *Glossarium Sveo Gothicum eller Svensk-Ordabook/* [...]. Lund: Abrah. Habereger.
- Suomen kielen persussanakirja*. ('Finsk basordbok'.) Del I–III 1990–1994. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Risto Haarala (red.). Helsinki: Valtion painatuskeskus och Kotimaisten kielten painatuskeskus.
- Suuri Suomi-ruotsi-sanakirja. Stora finsk-svenska ordboken*. 1997. Birgitta Romppanen (red.). Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö – WSOY.

- Variarum rerum vocabula latina cum Svetica et Finnonica interpretatione* 1644, 1658, 1668. Editio prioribus auctior et emendatior. Holmiæ: Ignatius Meurer.
- Wirénius, G.W. 1827: *Lyhykäinen Suomen ja Ruotsin kielinen Sana Kirja. Kort Finsk och svensk Ordbok*. Wiborg: (Ingen förläggare angiven).

Övrig litteratur

- Anttila, Aarne (1935) 1985: *Elias Lönnrot. Elämä ja toiminta*. ('Elias Lönnrot. Liv och verksamhet'.) Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 417. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Cannelin, Knut & E.A. Tunkelo & Yrjö Wickmann, 1928: Kansankielemme uudesta sanakirjasta. ('Om finska språkets nya ordbok'.) I: *Virittäjä* 1928. Helsinki: Kotikielen Seura, 354–365.
- Hakulinen, Lauri 1930: Kieli- ja tyyliseikkain huomioinnista kansankielemme sanaston keruussa. ('Språk- och stilaspekter vid insamlingsarbetet av finskt ordförråd'.) I: *Virittäjä* 1930. Helsinki: Kotikielen Seura, 273–288.
- Haltsonen, Sulo 1959: Koulupoikien suomea 1600-luvulla. ('Skolpojkarernas språk under 1600-talet'.) I: *Verba docent: Juhlakirja Lauri Hakulisen 60-vuotispäiväksi 6.10.1959*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 263. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 468–491.
- Hanho, J.T. 1947: *Suomen oppikoululaitoksen historia I*. ('Historia över Finlands läroverk. I'.) Porvoo – Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Hannedóttir, Anna Helga 1998: *Lexikografihistorisk spegel. Den enspråkiga svenska lexikografins utveckling ur den tvåspråkiga*. Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Hormia, Osmo 1961: *Gananderin sanakirjan lähteet*. ('Källorna till Gananders ordbok'.) Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 271. Akademisk avhandling. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Johansson, Monica 1997: *Lexicon Lincopense. En studie i lexikografisk tradition och svenskt språkbruk vid 1600-talets mitt*. Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kajanti, Caius 1938: Unohtunut sanakirja. Koulumestari Jacob Ahlmanin käsin "painettu" teos. ('En bortglömd ordbok. Skolmästare

- Jacob Ahlsmans för hand "tryckta" verk'.) I: *Helsingin Sanomat*. 1938 nummer 343, s. 4.
- Kajanti, Caius 1939: Jacob Ahlsmanin ruotsalais-suomalaisen sanakirjan käsikirjoitus vv:lta 1826–1835. ('Jacob Ahlsmans svensk-finska ordbokshandskrift från åren 1826–1835'.) I: *Virittäjä* 1939. Helsinki: Kotikielen Seura, 254–259.
- Koskimies A.V. 1917: Förord. I: *Lisäyksiä Jusleniuksen Sana-Lugun Coetukseen. Tehneet Salomon Kreander ja Juhana Canstrén* ('Tilllägg till Juslenius Finskt Orda-Boks Försök'.) Julk. A.V. Koskimies. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, III–XVII.
- Nuutinen, Liisa 1997: Saatteeksi. Christfrid Ganander ja hänen elämäntyönsä. ('Inledning. Christfrid Ganander och hans livsverk'.) I: *Christfrid Ganander. Nytt finskt lexicon. Alkuperäiskäsikirjoituksesta ja sen näköispainoksesta toimittanut Liisa Nuutinen*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Pipping, Fred. Wilh. 1856–1857: *Luettelo Suomeksi präntätyistä kirjoista, joissa löytyy joku kirjoitus Suomen kielellä, tahi johdatus sitä tuntemaan*. ('En förteckning över böcker tryckta på finska, som innehåller någon skrift på finska eller som ger en introduktion till finska'.) Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 20. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rogström, Lena 1998: *Jacob Serenius' lexikografiska insats*. Meijerberg's institut för svensk etymologisk forskning. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Setälä, E.N. 1898: Ensimmäinen suomen kielen sanakirja. ('Den första finska ordboken'.) I: *Kirjalija-albumi. 20-vuotisen kustantajatoimen johdosta. Werner Söderström 1878–1898*. Porvoo: WSOY, 309–317.